

[FÖRSTASIDAN](#)[DEBATT](#)[ANALYS](#)[ÄMNESKATEGORIER](#)[GEOGRAFISKA OMRÅDEN](#)[OM MAGASINET](#)[KONTAKT](#)[ENGLISH](#)

Kärnvapennedrustning: politisk kraftsamling och klara linjer!

2020-09-10 By Lars Ingelstam — Lämna en kommentar

[Tweet](#) [f](#) [in](#) [g+](#) [Share](#)

DEBATT Det mödosamt uppbyggda systemet för att begränsa kärnvapenhoten håller på att vittra bort. I våras signalerade USA att det förtroendeskapande Open Skies-avtalet sägs upp. Framtiden för icke-spridningsavtalet NPT är osäkert. INF-avtalet som begränsar kärnvapen i Europa har sagts upp. Sverige som av tradition motverkat alla former av massförstörelsevapen har särskilda förpliktelser att agera. Det kräver politisk samsyn och klara linjer.

Sveriges långa tradition som ledande i arbetet mot massförstörelsevapen

”I Sverige är det närmast självklart att säga nej till kärnvapen. Svensk diplomatisk stoltaste insatser i mer än 50 år har varit att bidra till folkrättsliga förbud mot och begränsningar av massförstörelsevapen.”

Anders Mellbourn – tidigare chef för Utrikespolitiska institutet – *Mänsklig säkerhet* 19 januari 2019.

Under de senaste 3-4 åren har debatten dominerats av FN-fördraget om förbud mot kärnvapen (TPNW), som den 7 juli 2017 antogs av 122 av FN:s medlemsstater, inklusive Sverige. På ett tidigt stadium (hösten 2017) meddelade alliansens fyra riksdagspartier (M, KD, L, C) att de motsatte sig att Sverige skulle underteckna eller ratificera. Försvarsminister Peter Hultqvist (S) hävdade i en inte särskilt diskret polemik mot utrikesminister Margot Wallström att fördraget kunde skada vårt lands militära samarbeten. Bortåt 80 procent av svenska folket uttryckte i enkäter både 2017 och 2018, beställda av Palmecentret, sympati för fördraget. Många måste ha varit förvånade över att Sverige inte snabbt tog nästa steg.

Debatten kring TPNW och remissbehandlingen av ambassadör Lars-Erik Lundins utredning – som avvisade ratificering – visade två saker. För det första blev det tydligt hur polariserad frågan hade blivit. I iveren att ta ställning förekom en del glidningar och ytliga påhopp (typ "plakatpolitik"). Men för det andra vittnade de allra flesta inläggen, både för och emot, om en djup insikt i kärnvapnens egenskaper och möjliga konsekvenser.

Organisationen *International Campaign to Abolish Nuclear Weapons* (ICAN) har sedan 2007 i bred samverkan lyft fram det humanitära argumentet. Detta är en imponerande humanistisk och demokratisk insats, som belönades med Nobels fredspris år 2017. Den går inte förlorad trots att beslutsläget just nu är som det är.

Fördraget TPNW finns, men är ännu inte ratificerat av 50 FN-medlemmar vilket krävs för att det ska träda i kraft. Det kan uppstå ett läge när både stormakter och småmakter kan se nyttan av en folkrättsligt hållbar konvention. Ett presidentskifte i USA kan ändra spelplanen, Rysslands framtida hållning är inte självklar, Nato-medlemmar kan välja att följa sina folkmajoriteter.

Vad gäller Sverige bör debattens polarisering och överdrifter nu kunna förpassas till historiens generösa papperskorg. Faktum är att nästan alla organisationer och personer bekant sig till *målet att helt avskaffa kärnvapen*. Olika meningar om huruvida TPNW i sin nuvarande utformning är en tillgång, betydelselöst eller till och med ett hinder för att nå detta mål får inte få bli en vägspärr för politisk samverkan.

Förpliktande uttalanden finns i närtid:

"För oss är det självklart att arbeta för nedrustning med målet om en kärnvapenfri värld. Sverige ska vara en tydlig röst i nedrustningsarbetet."

Kerstin Lundgren (C), särskilt yttrande till UU9, Utrikesutskottet april 2020.

Jag utgår från att även talespersoner som Hans Wallmark (M), Mikael Oscarsson (KD), och Allan Widman (L) har samma principiella inställning. Det vore bra om de liksom Kerstin Lundgren C markerade sin hållning i kärnvapenfrågan. Statsministern har klargjort sin inställning på Hiroshimadagen (DN Debatt 6 augusti):

Regering och opposition borde gemensamt kunna slå fast att nedrustning, avspänning och fred är våra övergripande säkerhetspolitiska prioriteringar. Avskräckning med militära medel dominerar stort i dagsläget, men måste betraktas som en historisk parentes och i grunden oförenlig med hållbar fred. Kärnvapenedrustning och förtroendeskapande åtgärder kan stå högt på vår agenda redan i dag.

Militär distansering!

I ett spänt debattläge är det som sagt inte ovanligt att överdrivna eller ohållbara argument framförs. Ett par av de mer anmärkningsvärda fanns i Försvarmaktens remissvar, undertecknat av ÖB Micael Bydén. Där hävdades att Sverige hade sådana "kärnvapennära" samarbeten med Nato som skulle bli omöjliga under TPNW. "Möjligheterna för Sverige att fortsätta sin medverkan i samarbeten som har parallell nukleär verksamhet kommer enligt Försvarmaktens bedömning att påverkas negativt om Sverige tillträder konventionen" (sid 11) är ett av flera tydliga påståenden i svaret.

På denna centrala punkt tvingades Peter Hultqvist korrigera sin myndighetschef: "Från regeringens sida finns inga sådana klartecken [gällande försvarssamarbeten], vare sig formellt eller informellt. Inte något av de samarbeten där Sverige deltar omfattas av samarbete kring kärnvapen" (se DN Debatt 4 och 7 maj 2019). Hur det i verkligheten förhåller sig får bli en fråga för framtida forskning. Men det är utomordentligt viktigt att principen står klar för de officerare, FOI-forskare med fleral som i fortsättningen kommer att utforma Sveriges militära samarbeten.

Vi har alla nyligen lärt oss begreppet *social distansering*. Ett rejält säkerhetsavstånd till kärnvapen måste upprätthållas, särskilt i militära sammanhang.

Kärnvapen på svensk mark?

Många betraktat det säkert som "självklat" att det är förbjudet att föra in kärnvapen i Sverige. Dessvärre är det inte så. Den 4 september 2014 undertecknades ett *samförståndsavtal (MoU) om värdlandsstöd* mellan Sverige och Nato. Inför behandlingen i Sveriges riksdag utarbetades inom Försvarsdepartementet en kompletterade utredning (Ds 2015:39). Kärnvapen utgör en grund för Nato:s avskräckningsstrategi och militära planering. Trots detta nämns inte ett ord om kärnvapen, varken i avtalstexten (MoU) eller i försvarsdepartementets utredning. Det är förbryllande att försvarsminister

Hultqvist accepterat detta.

En åtgärd som skulle klargöra Sveriges inställning vore att (liksom Finland, New Zealand m fl länder) *lagstifta* om att det är förbjudet att föra in kärnvapen på svenskt territorium. Sådana förslag har framförts och motiverats (t ex DN debatt 2 maj 2016). Sveriges riksdag har nyligen avslagit en motion med denna innebörd (Laila Naraghi (S), motion 3273). Ett införsel förbud skulle vara ett nyttigt förtydligande av Sveriges inställning till kärnvapen.

Natomedlemskap och kärnvapen

Eftersom fyra riksdagspartier för ett par år sedan deklarerat som sin allmänna och gemensamma inställning att Sverige bör söka medlemskap i Nato, är naturligtvis kopplingen mellan Nato och kampen mot kärnvapen en känslig fråga. Men den bör – liksom tidigare – inte vara något hinder för politisk enighet om att Sverige aktivt ska driva kärnvapennedrustning.

Förstärkt kompetens

I samband med regeringens besked om TPNW (juli 2019) meddelades att Sverige skulle inrätta ett särskilt kompetenscentrum för kärnvapennedrustningsfrågor. Det uppfattades, säkert med rätta, som en signal att vi fortfarande avsåg att vara med i första ledet, och riktades både till internationella aktörer och en (besviknen) svensk opinion.

Vi bör minnas att Sverige under lång tid hade en unikt hög kompetensnivå, som uppbackning för våra förhandlare, från Alva Myrdal till Hans Blix. Den innebar att Sverige fick mycket större inflytande än vi annars skulle ha haft. Så kan det bli igen. Därför bör detta förslag välkomnas av alla som vill se framsteg inom nedrustningsområdet.

Slutsatser

Den rimliga ståndpunkten från svensk sida måste vara att sätta in alla tänkbara ansträngningar på att förebygga kärnvapenkrig, åstadkomma nedrustning och på sikt helt avskaffa dessa omänskliga massförstörelsevapen.

”Kärnvapenkrig kan inte vinnas och får aldrig utkämpas” (nuclear war cannot be won and must never be fought). (Presidenterna Ronald Reagan och Michael Gorbachev, 1987).

Misstron mellan kärnvapenmakterna har ökat. Nedrustningen har avstannat. Flera avtal om

rustningsbegränsningar har sagts upp eller hotas. Det finns många vägar att pröva för att vända utvecklingen. De avtal som byggts upp, flera under lång tid, måste försvaras och förbättras, och de som gått förlorade återupprättas – i någon form. Nya plattformar har skapats och en rad länder bland annat Tyskland och Frankrike söker öppningar. Ryska forskare och analytiker diskuterar olika möjligheter och deltar i internationell debatt.

Vi behöver inte gilla allt, men alla möjligheter bör undersökas. Huruvida Sverige är en *humanitär stormakt* kan diskuteras. Däremot har vårt land varit en *nedrustningspolitisk stormakt*. Om vi bestämmer oss och är tydliga kan vi bli det igen.

Lars Ingelstam

Professor emeritus i Teknik och social förändring. Planeringsforskare vid FOA 1968-1972, chef för Sekretariatet för framtidsstudier 1973-1980.

Vill du skriva en text där du kommenterar, diskuterar eller kritiserar detta inlägg? Kontakta ämnesansvarig redaktör.

Foto: Ludvig Duregård

Redaktör: [Gerd Johnsson-Latham](#), klimat och säkerhet; [kvinnor, fred och säkerhet](#).

[Tweet](#) [f](#) [in](#) [Share](#)

Arkiverad under: [Debatt](#), [Fredsbyggande](#), [Utrikespolitik](#)

Taggad som: [debatt](#), [FN](#), [ICAN](#), [INF-avtalet](#), [kärnvapen](#), [kärnvapenhotet](#), [NPT](#), [Open skies](#), [Sverige](#)

Kommentera

E-postadressen publiceras inte. Obligatoriska fält är märkta *

Kommentar